

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ АГРАРНИХ ВНЗ

**Ю. Г. Рожков, асистент,
Н. С. Журавська, доктор педагогічних наук, професор**

Розглянуто питання змісту професійної компетентності, проаналізовано такі поняття, як «компетентність» та «компетенція». В результаті проведеного аналізу було зроблено висновок, що компетенція є похідним поняттям від компетентності і означає сферу діяльності, в якій людина застосовує свої знання. Встановлено, що формування майбутнього спеціаліста агропромислового комплексу безпосередньо залежить від розвитку значущих особистісних якостей, оволодіння науковими фаховими знаннями, уміннями та навичками необхідними для виконання професійних обов'язків. У зв'язку з цим особливого значення набуває орієнтація навчально-виховного процесу аграрного ВНЗ на гуманістичні засади, оскільки позбавлена гуманістичних орієнтирів професійна діяльність аграрника може стати для суспільства катастрофою.

Агропромисловий комплекс, компетенція, професіоналізм, аграрна освіта, професійна підготовка.

Актуальність теми зумовлена об'єктивною необхідністю нового філософсько-педагогічного осмислення сутності процесу реформування освіти, що відображено в основних положеннях Конституції України, Національній доктрині розвитку освіти, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту» та інших законодавчих документах. Динамічні перетворення в політичній, соціальній, економічній та духовній сферах Української держави, зміни в освітніх пріоритетах посилюють увагу до особистості, яка має високий рівень професіоналізму, компетентності, професійної культури, творчої активності.

Сучасне суспільство відчуває велику потребу у високоосвічених професіоналах. Особлива увага приділяється підготовці майбутніх аграрників, оскільки подальший розвиток цивілізації неможливий без сільськогосподарського виробництва, що складає основу існування людини. Становлення майбутнього спеціаліста агропромислового комплексу безпосередньо залежить від формування значущих особистісних якостей, оволодіння науковим фаховими знаннями, уміннями та навичками необхідними для виконання професійних обов'язків. У зв'язку з цим особливого значення набуває орієнтація навчально-виховного процесу аграрного ВНЗ на гуманістичних засадах, оскільки позбавлена гуманістичних орієнтирів професійна діяльність аграрника може стати для суспільства катастрофою.

Процес переходу до ринкових форм господарювання, створення багатокладної економіки та переоцінка цінностей у духовній сфері вимагає відповідного кадрового забезпечення та суттєвих змін у підготовці майбутніх спеціалістів-аграрників. Отже, нагальною для сьогодення є вирішення проблем, пов'язаних з професійною підготовкою конкурентноздатних випускників аграрних вищих навчальних закладів України.

Мета дослідження - визначити та схарактеризувати проблеми формування професійної компетентності студентів аграрних ВНЗ, проаналізувати поняття компетенція та компетентність, окреслити різницю між ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування професійної компетентності студентів аграрних ВНЗ широко висвітлюється в працях С. А. Ісаєнко, О. І. Щербакова. Серед науковців, які розглядали питання професійної компетентності можна виділити Р. Бернса, Т. Г. Браже, А. К. Маркову, В. Г. Леонтьєва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування вищої аграрної освіти сприятиме зміні статусу аграрника, його професійних функцій та обов'язків, будть також змінюватися вимоги до рівня його професіоналізму та професійної компетентності. Таким чином, важливим є вивчення такого феномена як «компетентність фахівця» або «професійна компетентність». Аналіз наукових досліджень дозволив зрбити висновок, що немає однозначного визначення цих понять. Власне для розуміння та усвідомлення доцільності використання у науковій літературі вище окреслених термінів, вважаємо необхідним звернутися до понять, які визначають здатність особистості займатися професійною діяльністю. Насамперед йдеться про такі терміни як «професіональність» та «кваліфікованість».

Термін «професіоналізм» означає певну якість фахівця, що свідчить про високий рівень оволодіння вміннями та навиками, необхідними для виконання своїх професійних обов'язків, про опанування ним науково-теоретичними та практичними знаннями, які гарантують у майбутньому ефективне розв'язання професійних задач. Тому професіоналізм – це якісна характеристика фахівця, що органічно поєднує ефективну професійну діяльність з особистісними якостями фахівця.

Професійна підготовка майбутніх аграрників здійснюється у процесі навчання в аграрному ВНЗ. Відомий український педагог С. У. Гончаренко визначає навчальний процес як систему організації навчально-виховної діяльності, в основі якої – органічна єдність і взаємозв'язок викладання й учіння; що спрямована на досягнення цілей навчання й виховання. Окреслений процес визначається навчальними планами, навчальними програмами, а також планами виховної роботи відповідних навчальних закладів, включає всі види обов'язкових навчальних занять (лекції, семінари, лабораторні заняття, навчальну і виробничу практику), а також позааудиторну роботу студентів. Навчальний процес у кожному навчальному закладі має специфічні особливості й організується

відповідно до його типу, профілю, форми навчання (денної, вечірньої, заочної та ін.). [1, с. 223]. Професійна підготовка майбутніх аграрників включає як навчання, так і виховання. На переконання багатьох дослідників специфіка виховання у навчальному закладі полягає в тому, що цей процес не активується самим індивідом, а пропонується вихованцеві ззовні. Виховання в якості зовнішнього впливу на особистість більшістю студентів усвідомлюється як неприйнятна, принижуюча їх дія. Нові моральні норми та духовні принципи, цінності виникають у студентів лише в процесі переконання, добровільного усвідомлення.

Професійну підготовку у вищому навчальному закладі дослідники визначають як спеціально організовану діяльність професорсько-викладацького складу та співробітників цього закладу, спрямовану на формування у студентів системи наукових та фахових знань, умінь, навиків, світоглядних переконань, моральних норм і загальнокультурних якостей, передбачених освітою, яку студент здобуває.

Таким чином, враховуючи, що за своєю сутністю і трактуванням конструкту професійна підготовка є багатомірне й багатофункціональне явище. Сучасними дослідниками професійна підготовка визначається як соціальне явище в логічній єдності його компонентів, таких як: система, комплекс впливів і взаємодії, цінність, ціннісна сфера, професійна або фахова діяльність особистості. У широкому соціальному й педагогічному сенсі професійна підготовка – це процес оволодіння майбутнім фахівцем науковими основами й технологією обраного фаху, прищеплення спеціальних практичних навичок і вмінь, формування психологічних і моральних якостей особистості, важливих для роботи у певній сфері людської діяльності [1, 275].

Професійна підготовка майбутніх аграрників - невід'ємна складова системи вищої освіти України. Логічне поєднання навчання й виховання в процесі професійної підготовки та фахового становлення є основою оновлення світоглядних, моральних та духовних цінностей студентської молоді. Професійна підготовка та становлення майбутніх аграрників зумовлюється численними суб'єктивними й об'єктивними чинниками, серед яких важливу роль відіграють результати процесів виховання особистості в сім'ї, загальноосвітній школі, де закладаються основи особистості молодшої людини, її майбутнє професійне спрямування, мотивації поведінки в майбутньому.

Важливо зазначити, що професійна підготовка майбутніх аграрників спрямована на формування високого професіоналізму, широкого наукового та культурного світогляду, креативності, відповідальності, активності, саморозвитку, громадянськості. Досягнення визначеної мети можливе лише за умови комплексного підходу і залучення до навчально-виховного процесу професорсько-викладацького складу аграрного ВНЗ, адміністрації, органів студентського самоврядування та громадських об'єднань студентської молоді.

Навчальна та виховна діяльність аграрного ВНЗ має тісний взаємозв'язок, а також сприяє ефективній професійній підготовці

майбутніх фахівців для агропромислового комплексу країни. Професійна підготовка передбачає формування професійної компетентності складовими якої є: науковий світогляд, правова та економічна грамотність, національна самосвідомість, патріотизм, соціальна активність, висока моральність і духовність, загальна культура, що базується на надбаннях української та світової культури.

Слушно зазначити, що різниця між компетентним та кваліфікованим фахівцем полягає в тому, що перший не тільки володіє певним рівнем наукових знань, умінь, навичок. Компетентність передбачає наявність у людини професійних цінностей та внутрішньої мотивації до якісного виконання своїх професійних завдань або діяльності. Компетентний фахівець – це такий фахівець, який виходить за рамки предмета своєї професії, має певний творчий потенціал саморозвитку та самовдосконалення. У той же час вивчення енциклопедичних, філософських, економічних, педагогічних та інших джерел свідчить про існування різних підходів щодо розуміння змісту та сутності поняття "компетентність". Тому вважаємо за необхідне розглянути основні позиції дослідників та сформулювати власне розуміння цього поняття. Насамперед, зміст досліджуваного поняття аналізуємо у словниках. Так, у „Словнику іноземних мов та висловів", "Великому тлумачному словнику російської мови", "Новому тлумачному словнику української мови" та інших знаходимо, що компетентний (лат. *competens* – належний, відповідний від *competo* – взаємно прагну, відповідаю, підходжу) – це той: хто має достатні знання, який з чим-небудь добре обізнаний, тямущий [2, 261]; обізнаний в певній галузі, знаючий, який за своїми знаннями має право робити, вирішувати що-небудь [3, 305]; знаючий, авторитетний в певній галузі [4, 446] правосильний; який володіє необхідною інформацією [5, 541].

У сучасній науковій літературі часто зустрічається паронімічний термін „компетенція” – (лат. *competentia* – належний до права, від *competere* – досягати, прагнути, відповідати), що трактується як коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи; коло питань, в яких дана особа має певні повноваження, знання, досвід [6, 112].

Аналіз окреслених наукових джерел дозволяє зробити висновок, що компетенція є похідним поняттям від компетентності і означає сферу, в якій людина застосовує свої знання, вміння та навички. У той самий час компетентність – це семантично первинна категорія, що представляє знання, вміння та навички, сукупність яких складають так звані „розумовий багаж” людини, котрий вона залучає до особистого досвіду. Пропонуємо таблицю, що відображає наше уявлення про співставлення змістовного наповнення двох понять „компетенція” та „компетентність”.

Таблиця 1.

Поняття	Значення (ключове слово)	У чому знаходить відображення?	Як визначається?
Компетенція	Коло повноважень	нормативно-правовий документ (диплом, наказ, статут тощо)	відповідно до займаної посади та роду занять
Компетентність	здатність	знання, уміння, навички, способи діяльності	у діяльності

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, знаходимо, що професійна компетентність інтерпретується як:

- система знань, вмінь та навичок, якими володіє фахівець певної галузі, необхідних для розв'язання на практиці професійних задач [7, 114];
- система знань та вмінь, на основі яких формується творчий потенціал фахівця та будується його діяльність [8, 90];
- система знань та вмінь, адекватних структурі та змісту професійної діяльності [9, 85], культура професійної діяльності, професійні цінності та стереотипи [10, 112].

Ми вважаємо, що професіоналізм – це якісна характеристика суб'єкта діяльності, який означає, наскільки даний представник своєї професії володіє сучасними засобами вирішення професійних завдань, продуктивними способами займатися професійною діяльністю. Дослідники (Кузьміна Н. В., Бернс Р., Браже Т. Г., Маркова А. К., Леонтьєв В. Г.) пропонують загальну структуру суб'єктивних властивостей компетентного спеціаліста, що охоплює три основні компоненти: особистісний, індивідуальний, а також професійні знання та вміння, тобто професійна компетентність визначається за фахом спеціаліста та за рівнем його саморозвитку.

Отже, аналіз літературних джерел дав змогу встановити, що професійна компетентність фахівця є необхідною умовою професійно результативного виконання функціональних обов'язків, творчої діяльності та інноваційних підходів до організації навчально-виховного процесу, формування особистості студента.

Висновки з проведеного дослідження. На основі аналізу матеріалу статті можна зробити висновок, що професійна компетентність визначається як певний інтелектуальний, мотиваційний та психічний стан, що дозволяє діяти самостійно та відповідально, як здатність і вміння людини виконувати певні професійні функції. Професійна компетентність характеризує обізнаність певного спеціаліста у фахових галузях знань, його професійні вміння та навички, особистий досвід та освіченість, що у сукупності дає змогу говорити про спеціаліста, націленого на перспективу у своїй роботі, збагачення власної культури, впевненого в собі і спроможного досягти високих результатів у професійній діяльності.

Формування та розвиток професійної компетентності є процесом безперервним, адже в сучасних умовах, характерним для яких є зростанням обсягів інформації, постійного оновлення, відбувається швидка втрата актуальності одержаних фахівцем знань, знецінення набутої раніше освіти. Тільки за умови безперервності самоосвіти людина може вважатися освіченою, бути компетентним працівником, справжнім професіоналом у своїй галузі.

Перспективи подальших досліджень. Грунтовний аналіз досліджень відомих вчених дозволив зробити висновок, що визначення сутності поняття “професійна компетенція” не є повністю вичерпним, оскільки було зроблено лише спроби відшукати „формулу компетентності” (М. А. Чошанов), схарактеризувати якості професійної компетенції (І. Колеснікова) та критерії професіоналізму (І. Зязюн).

Визначення поняття професійної компетентності та компетенції на сьогоднішній день розглянуто багатьма вченими, проте чітко не окреслена різниця між цими поняттями, що вимагає подальшого вивчення даної проблеми.

Список літератури

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – Київ: Либідь, 1997. – 376 с
2. Словарь иностранных слов и выражений. - Минск: Современный литератор, 1999. – 575с.
3. Новий тлумачний словник української мови у 4-х томах. - К.: Аконіт, 1999. – Т. 2. – 910с.
4. Большой толковый словарь русского языка. - Санкт-Петербург: Норинт, 1998. – 1535с.
5. Словник іншомовних слів /С. М.Морозов, Л. М. Шкарапута. – К.: Наукова думка, 2000, – 680 с.
6. Словник-довідник педагогічних і психологічних термінів /за ред. Кузьмінського А. І. – Черкаси, 2002. – 112с.
7. Кузьмина Н.В. Методы исследования педагогической деятельности. - Л., 1970. – 114с.
8. Браже Т.Г. Развитие творческого потенциала учителя //Советская педагогика. - 1989. - №8. - С. 89-94
9. Актуальні проблеми безперервного підвищення кваліфікації педагогічних кадрів України в умовах становлення національної школи. – К., 1992. – 85с.
10. Фишман Л.И. Модели образовательного менеджмента: обзорный анализ и школьные технологии. - 1999. - №1-2. – С. 112-120

Рассмотрено проблему значения понятия профессиональной компетентности, проанализировано такие понятия, как «компетентность» и «компетенция». В результате проведенного анализа было сделано вывод, что компетенция является производным понятием от компетентности и имеет значение сферы деятельности, в которой человек использует свои знания.

Установлено, что формирование будущего специалиста агропромышленного комплекса непосредственно зависит от развития значимых личностных качеств, приобретения научных, специальных знаний, умений и навыков, которые необходимы для выполнения профессиональных обязанностей. В связи с этим особенное значение приобретает ориентация учебно-воспитательного процесса аграрного высшего учебного заведения на гуманистические концепции, так как лишенная гуманистических ориентиров профессиональная деятельность аграрника может стать для общества катастрофой.

Агропромышленный комплекс, компетенция, профессионализм, аграрное образование, профессиональная подготовка.

This article deals with a problem of teacher's professional competence. Author analyzed such terms as "competence" and "expertise". According to results of analysis author makes a conclusion that the "expertise" is a derived concept from "competence" and means the scope of activity in which a person uses its knowledge. Professional training in higher educational institutions is defined by researchers as an organized activity of teaching staff directed on the development in students the system of scientific and professional skills, moral standards and common cultural qualities foreseen by education acquired by a particular student. Scientific work proves that the formation of the future specialists majoring in agrarian sciences depends on the development of meaningful personal qualities, acquiring scientific, professional knowledge and skills, which are necessary for completing professional tasks. In this regard the educational and training process according to humanistic concepts at agrarian schools acquires an especial meaning so as the professional activity of specialists majoring in agrarian sciences left with no humanistic influences may become a disaster for society.

Agroindustrial complex, expertise, professionalism, agrarian education, professional education.